

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.37(3301) ●

● ЧАЦВЕР, 4 КАСТРЫЧНІКА, 2012

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Кветка з роднай нівы
Сёлета 120-я ўгодкі Зоські Верас, якая сьбравала з Максімам Багдановічам **Стар. 3**

Урадзіла, намалацілі — пара павесяліцца!
Восенню, як правіла, пажынаюць плады, навідавоку плён летняй працы **Стар. 4**

Не ўсе песні яшчэ спеты
Гэтыя бабулі і не ўяўляюць сваё жыццё без творчасці **Стар. 4**

СВЯТА

Гаспадары на сваёй зямлі

На “Дажынках” у Горках па добрай восеньскай традыцыі ўшанавалі лепшых хлебаробаў краіны

Іван Ждановіч

“Зямля — аснова ўсёй Айчыне” — сьвярджаў сёлетні юбіляр Якуб Колас у знакамітай паэме “Новая зямля”. Скажа нехта, састарэла мудрасць класіка? Хіба толькі той, хто не капнуў яшчэ глыбока поле сваёй сьвядомасці. Зрэшты, а вы не задумваліся, ці можа быць у прынцыпе зямля — новай? У тым, аднак, і каштоўнасць зямлі, “звычайнага цуда”: яна ўмяшчае гэтулькі ўсяго, што і за жыццё не спасцігнеш. Цэлыя інстытуты яе вывучаюць, сотні паэтаў апяваюць... І, вядома ж, укладваюць у нівы свае сілы і веды хлебаробы. Дзеся таго, каб і самі стаяць моцна, па-гаспадарску на сваёй зямлі, і каб яна не страчвала плодную сілу, штогод была новай, радавала ўраджаямі.

Штогод у пару жніва і вяскоўцы, і гараджане ў Беларусі сочаць за зводкамі з палёў. Сёлета супольны каравай аказаўся важкім: збожжа, нават без кукурузы, сабрана амаль дзевяць з паловай мільёнаў тон. Для арыенціраў, як глядзіцца Беларусь на фоне іншых агракраін свету, прывядзем яшчэ пару лічбаў. Сярэдняя ўраджайнасць збожжавых і зернебабовых дасягнула па краіне 37,7 цэнтнера з гектара, а ў аграрыяў Гродзеншчыны — 47,7. Так што, паважаныя суайчыннікі замежжа, пацікаўцеся: а якая ўраджайнасць гэтых агракультур там, дзе вы жывяце? І зрабіце высновы.

Лепшых працаўнікоў палёў, спецыялістаў, кіраўнікоў гаспа-

дарак ушаноўвалі на Усебеларускім свяце “Дажынкi” ў Горках. Месцы, знакамітым здаўна сваёй Сельгасакадэміяй. Як і штогод, чарговая сталіца хлебаробскага свята абнавілася, пахарашэла, рыхтуючыся прымаць гасцей. Як заўжды, важкія ўзнагароды на “Дажынках” уручаў Прэзідэнт краіны, а перад тым ён наведваў два новыя аб’екты Белсельгасакадэміі: вучэбна-навукова-вытворчую малочнатаварную фер-

му і рыбаводны індустрыяльны комплекс. Яны ўведзены ў строй напярэдадні “Дажынак” і, сьвярджаюць спецыялісты, не маюць аналагаў на постсавецкай прасторы. Пераможцы рэспубліканскага спаборніцтва сярод старшых камбайнераў і маладзёжных экіпажаў ушанаваны Ганаровымі дыпломамі і каштоўнымі падарункамі — легкавымі аўтамабілямі. А да Ганаровага дыплама, дарэчы, прыемным дадаткам стала прэмія

Сустрэаем — з караваем!

ў 50 мільёнаў рублёў. І як тут зноў не ўгадаць, што “зямля — аснова ўсёй Айчыне”?

Святочную атмасферу на свяце стваралі вядучыя творчыя гурты, салісты Беларусі і зоркі расійскай эстрады.

На фэсце “Дажынкi” штогод ладзіцца ўрачыстае шэсце лепшых хлебаробаў краіны

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Слуцкія паясы становяцца брэндам

У Інстытуце культуры Беларусі абмяркоўвалі, як наладзіць вытворчасць слуцкіх паясоў

Людміла Малей

Сёлета па ініцыятыве Прэзідэнта пачаты маштабны праект па адраджэнні традыцый вырабу слуцкіх паясоў, развіцці вытворчасці нацыянальнай сувенірнай прадукцыі. І ўжо шмат робіцца,

каб паясы сталі візітнай карткай краіны, брэндам Беларусі ў свеце і экспертным таварам. Пэўна, кожны чуў пра тыя казачна прыгожыя вырабы. Менавіта пабачыўшы іх у Вільні ўражаны Максім Багдановіч напісаў знакаміты верш “Слуцкія ткачыкі”. Стварыў

вобраз васілька — сімвала радзімы, прыгажосці, народнага мастацтва: “І тчэ, забыўшыся, рука, / Заміж персідскага узору / Цвяток радзімы васілька”. Сёння паясы — рарытэты, нацыянальная рэліквія краіны. Перад ёй на першае месца можна паставіць хіба

Крыж Святой Ефрасінні. Самабытнасць народа вызначаецца ў вялікай ступені і культурнай спадчынай, што дасталася ад продкаў. Ды рарытэтаў у краіне засталася мала: толькі 11 паясоў, і тыя, лічаць спецыялісты, не ўсе слуцкія. → **Стар. 2**

Музам хораша разам

Іван Іванаў

На Днях культуры Беларусі ў Літве былі прадстаўлены лепшыя ўзоры айчыннага мастацтва розных кірункаў

Правядзенне Дзён культуры, а раней і літаратуры ў суседзяў — даўняя традыцыя беларуска-літоўскіх зносін, яшчэ з савецкіх часоў. Відаць, прыцягненне творчых душ абумоўлена і колішнім сумесным бытаваннем народаў у складзе магутнага Вялікага Княства Літоўскага, агульнымі родавымі каранямі шэрагу творцаў абедзвюх постсавецкіх краін. Сёлетнія ж імпрэзы, пэўна, найбольш маштабная культурная акцыя Беларусі ў Літве. Тое адзначаў і міністр культуры Беларусі Павел Латушка, які ўзначальваў беларускую дэлегацыю. Нагадаем, два гады таму была падпісана ў Мінску праграма супрацоўніцтва паміж міністэрствамі культуры Беларусі і Літвы, і цяпер кантакты пашыраюцца.

Дні культуры Беларусі ладзіла беларускае пасольствам у Літве сумесна з Міністэрствам культуры, Мінскім гарвыканкамам і Магілёўскім аблвыканкамам. Чым парадавалі беларусы суседзяў, сярод якіх нямала і суайчыннікаў? На пачатку ў Нацыянальнай філармоніі Літвы прайшоў канцэрт Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста Аляксандра Анісімава. Гучала музыка беларускага класіка Дзмітрыя Смольскага. У публічнай Бібліятэцы імя А. Міцкевіча адкрылася экспазіцыя “Янка Купала і Літва”: яе падрыхтавалі супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Не сакрэт, што ў Вільні, дзе раней выдавалася газета “Наша Ніва”, сталаў талент народнага паэта. Былі і розныя іншыя канцэрты, сустрэчы, імпрэзы. Усяго ў Днях культуры ўдзельнічала каля 650 артыстаў з Беларусі. “У Літве будуць прадстаўлены лепшыя ўзоры беларускага мастацтва розных напрамкаў”, — гаварыў пад час цырымоніі адкрыцця Дзён міністр культуры Беларусі Павел Латушка. Ён падкрэсліў, што правядзенне святаў — даўняя традыцыя, якая частка стасункаў краін, у якіх ёсць агульная культурная і гістарычная спадчына.

Завяршаліся Дні культуры Беларусі ў Літве спектаклем “Бахчысарайскі фантан” Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Слуцкія паясы становяцца брэндам

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

“Кунтушовыя” паясы, модныя ў другой палове XVIII стагоддзя, першапачаткова прывозіліся з Асманскай імперыі, таму іх называлі стамбульскімі або персідскімі. Пазней і ў Беларусі з’явіліся “персіяры”, дзе такія паясы пачалі вырабляць. Праславіліся слуцкая і нясвіжская мануфактуры, стваральнікамі якіх выступілі Міхал Казімір і яго брат Геранім Фларыян Радзівілы.

Першыя паясы рабіліся з усходнімі ўзорамі, а калі мясцовыя майстры асвоілі тэхналогію, то з’явіліся і мясцовыя матывы: незабудкі, васількі, рамонкі, лісце дрэў. Ткаць паясы ў той час мелі права толькі мужчыны, у шоўк давалі залатыя і сярэбраныя ніткі. На выраб пояса патрабавалася ад 200 грамаў золата і 60 грамаў серабра, таму каштаваў ён вельмі дорага, да тысячы злотых, што адпавядала прыкладна гадовому пенсіёну афіцэра тагачаснай арміі. І “па кішэні” былі слуцкія паясы толькі магнатам, багатым вяльможам. У ніжнім кутку пояса пазначаўся таварным знакам з надпісам лацінкай: “Слуцк”, “У горадзе Слуцку”. Тэхналогія ткання была складаная, шэсць і больш гадоў доўжылася навучанне майстэрству. З часам паясы пачалі вырабляць у Ліёне, Кракаве, Гданьску, Кабылцы і Ліпкаве пад Варшавай. Радзівілам удалося так паставіць справу, што іх вырабы і канкурыравалі з замежнымі аналагамі, і пераўзыходзілі іх па якасці, а паясы, зробленыя нават за межамі Слуцка, называлі слуцкімі. На жаль, ранейшая тэхналогія ткацтва паясоў цяпер згублена.

На пачатку размовы за круг-

лым столом рэктар Інстытута культуры Беларусі (Інбелкультуа) Іван Крук адзначыў, што кожная дзяржава шукае артэфакты, якія могуць называцца яе брэндам, стаць сімвалам самавызначэння нацыі і ўплываць на імідж краіны. У Беларусі гэта слуцкія паясы. Вёў круглы стол, у якім удзельнічалі і замежныя сябры, прафесар Адам Мальдзіс. Адным з першых абмяркоўвалася пытанне пра аўтэнтычныя станкі для вырабу аўтэнтчных тканін. Можна, яны ацалелі ў іншых краінах? Вядома, што майстар Аванес Маджаранц (Ян Маджарскі) прыехаў у Слуцк з Турцыі, і магчыма, што станкі там захаваліся. У пошуках аб’ектаў дапамагчы прадстаўнік Турцыі Іхсан Дылекчы. Станкі варта шукаць і ў Ліёне, Гродне, Кабылках, Станіславе. У Ліёне жыве беларуска Вольга Дзёмкіна, якая займаецца габеленамі. Яна прывезла з Францыі альбом “Музей тканін у Ліёне”, паабяцала дапамогу ў аднаўленні тэхналогіі ткацтва слуцкіх паясоў. Прафесар Анд-жэй Цеханавецкі з Лондана, ганаровы сябар Міжнароднай асацы-

Гэтыя ўзоры прывезла з Ліёна Вольга Дзёмкіна

Актыўна ўдзельнічала ў дыскусіі навуковец Ірына Скварцова

яцыі беларусістаў, які актыўна спрыяе прэстыжу Беларусі ў свеце, даслаў у інстытут электронны ліст з прапановамі. У свой час ён падараваў для музея Інстытута мастацтвазнаўства Акадэміі навук Беларусі слуцкі пояс, выраблены ў Ліёне. Дбаючы пра паясы, варта аднаўляць аўтэнтныя тэхналогіі ткання (прыкладам, “кунтушавых паясоў”), вывучаючы адпаведны досвед у краінах як блізкага, так і далёкага замежжа.

А колькі ўсяго слуцкіх паясоў у Беларусі і за рубяжом ацалела? Такой статыстыкі няма, і таму мэтазгодна падрыхтаваць і выдаць каталог аўтэнтчных паясоў, іх фрагментаў. За гэту справу возьмуцца сумесна супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАНБ, Нацыянальнага гістарычнага і Нацыянальнага мастацкага музеяў Беларусі. На сустрэчы яшчэ гаварылася, што варта скупляць слуцкія паясы ў калекцыянераў і ў замежных зборах па рэальнай

цане. А яна яўна завышана: раней была каля 3-4 тысяч даляраў, цяпер паднялася да 80 і больш. Адам Мальдзіс адзначыў, што некаторыя замежныя спецыялісты выказваюць сумненні: ці варта аднаўляць выраб слуцкіх паясоў? Маўляў, “вельмі дарагая справа” і гандлёвых прыбыткаў можа не прынесці. Магчыма, лепей, як прапанавала Ала Сташкевіч, грошы аддаваць для закупкі ўжо існуючых сапраўдных паясоў, а не вырабляць новыя. Але ж такая задача, падкрэсліў мадэратар, ужо пастаўлена як прэстыжная, важная для нацыі і дзяржавы. Застаецца пытанне: у якіх “фарматах” будуць вырабляцца паясы? У артыкуле “Слуцкі пояс у падарунак” (“Голас Радзімы”, 14 чэрвеня 2012 года) прапанаваны два кірункі адраджэння слуцкіх паясоў — элітных і для шырокага ўжытку. Можна ж вырабляць рэчы дарагія, з выкарыстаннем залатых і сярэбраных нітак, блізкія да аўтэнтных і прызначаныя для падарункаў на дзяржаўна-дыпламатычным і элітным узроўнях, для экспанавання ў музеях. Будзе попыт і на паясы з выкарыстаннем толькі шоўкавых і люрэкса-вых нітак, па ўзорах падобных да слуцкіх: такія вырабы могуць упрыгожыць ці не кожны беларускі дом. Прыгожай атрымаецца і сувенірна-рэкламная прадукцыя, напрыклад, закладкі ў кнігі.

На круглым сталі гаварылася, што ў адраджэнні вытворчасці вельмі важны этап даследавання, напісання і выдання розных работ пра слуцкія паясы. Пакуль такой літаратуры мала.

Даніна павагі песнярам

Людміла Сцяпнова

У Кіеве ўшанавалі памяць пра народных пісьменнікаў Беларусі Янку Купалу і Якуба Коласа

Урачыстасці, прысвечаныя 130-годдзю з дня нараджэння знакамітых песняроў беларускага народа, праходзілі пры падтрымцы пасольства Беларусі ва Украіне ў Кіеўскім літаратурна-мемарыяльным музеі Максіма Рыльскага. Менавіта ў гэтага музея з 2002 года наладжаны партнёрскія сувязі з мінскім Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа. А сам украінскі паэт, акадэмік сябраваў з многімі беларускімі літаратарамі.

У музеі Максіма Рыльскага ладзілася літаратурна-мастацкае свята “Галасеўская восень”, пад час якога і была арганізавана выстава рукапісаў і рэдкіх выданняў украінскай беларусістыкі, прысвечаных Янку Купалу і Якубу Коласу. Юбілею народных паэтаў Беларусі быў прысвечаны святочны канцэрт з удзелам дзяцей адной з кіеўскіх школ, а таксама народнага артыста Украіны, саліста Нацыянальнай оперы імя Тараса Шаўчэнкі, этнічнага беларуса Мікалая Кавала, які выканаў народныя беларускія і ўкраінскія песні.

Пад час урачыстасці згадалася, што Янка Купала ў свой час рэдагаваў зборнік вершаў Тараса Шаўчэнкі, які выдаваўся ў Беларусі. А “Новая зямля” Якуба Коласа некалькі гадоў таму была выдадзена ў перакладзе на ўкраінскую мову. Ёсць у Кіеве і вуліцы, названыя ў гонар беларускіх песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. 130-я ўгодкі якіх сёлета адзначаюцца па ўсім свеце.

На свята ў Кіеве прыязджалі нашчадкі Якуба Коласа і Максіма Рыльскага, на ім былі перакладчыкі сучаснай беларускай прозы і паэзіі, навукоўцы, прадстаўнікі Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны, Цэнтра беларускай мовы і культуры Інстытута філалогіі Кіеўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі. Падключыліся да ўшанавання памяці землякоў і ўкраінскія беларусы.

НАВАКОЛЛЕ

“Ціхае паляванне”: лясы ці плантацыі?

У Гомелі штогод праходзіць адзіная ў краіне выстава грыбоў

Пятро Лодкін

Усе экспанаты тут — з гомельскага наваколля: падбярэзавікі, баравікі, сыраежкі, лісічкі... На выставе былі і грыбы-двайнікі, гэтыя атрутна ашуканцы, якіх лёгка зблытаць з ядомымі “арыгіналамі”. У подпісах ля стэндаў — каштоўная інфармацыя пра тое, наколькі інтэнсіўна той ці іншы грыб называўся радыенуклідны. Актыўныя тут польскія грыбы, масляк восеньскі, рыжык: іх і варта ў першую чаргу правяраць. “На выставу запрашалі як школьнікаў, так і іншых аматараў “ціхага палявання”, — падкрэсліў Іван Бордак, вучоны

сакратар Інстытута леса Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, дзе ладзіцца выстава. — Тут цікава пазнаёміцца з біразнастайнасцю мясцовых грыбоў, даведацца як пра іх карысць, так і магчымую шкоду для здар’я”.

Асобна на выставе былі прадстаўлены грыбы шытаке і вешанкі, іх вырошчваюць па 65-70 тон у год на сельгаспрадпрыемстве “Усход” Калінкавіцкага раёна. Калектыў інстытута супрацоўнічае з вытворцамі: у навуковай установе рыхтавалі для “Усхода” спецыялістаў, туды ж пастаўляецца так званая матачная культура з спецштамаў грыбоў, якая старанна адбіраецца

спецыялістамі і ў натуральным асяроддзі, і шляхам штучнай селекцыі ў доследным цэху Каранёўскай эксперыментальнай базы.

Захвочваюць да грыбаводства і грыбы з выставы, што растуць на драўляных абрэзках. Можна, аказваецца, узяць асінавыя цурбачкі, засеяць у іх міцэліі і месяцы праз два-тры збіраць першы ўраджай. Дарэчы, такая тэхналогія ўжо скарыстоўваецца ў Рэчыцкім доследным лягасе. На думку Івана Бордака, прамысловае грыбаводства ў краіне трэба развіваць: “Не заўсёды мэтазгодна ўжываць у ежу лясныя грыбы, і дзеянне неспрыяльных фактараў рознага роду будзе

Ім усё ж лепш — у лесе

толькі павялічвацца. Таму трэба загадзя ствараць базу для штучнай вытворчасці грыбоў”. Вучоны прыводзіць у прыклад Венгрыю, Германію, Польшчу, Кітай, Японію,

Карэю, дзе наладжана маштабнае, на дзясяткі тысяч тон у год, прамысловае культываванне грыбоў.

Тым часам Інстытут лесу нарошчвае навуковую базу, вядзе распрацоўкі ў галіне культывавання новых для Беларусі грыбоў. У Гомелі створана адзіная ў краіне калекцыя штамаў грыбоў, ёсць шэраг напрацовак, ёсць спецыялісты, якія могуць правесці кансультацыю, аказаць метадычную дапамогу. Навукоўцы пачалі актыўна супрацоўнічаць з мясцовымі фермерамі, якія вельмі зацікаўлены ў нарошчванні аб’ёмаў грыбной прадукцыі: на яе ёсць устойлівы попыт.

АСОБА

Кветка з роднай нівы

Сёлета 120-я ўгодкі Зоські Верас, якая сябравала з Максімам Багдановічам, іншымі вядомымі пісьменнікамі, выдавала часопісы для дзяцей і пчаляроў. І была ў ліку заснавальнікаў Таварыства беларускай культуры ў Літве

Зоська Верас — вядомы псеўданім пісьменніцы, грамадскай і культурнай дзяячкі Людвікі Сівіцкай. Нарадзілася яна на Украіне, у мястэчку Мядзжыбаж (цяпер Лятычаўскі раён, Хмяльніцкая вобласць) 30 верасня 1892 года, а бацька яе, Антон Сівіцкі, быў родам з Гродна, служыў афіцэрам у царскай арміі. Маці вучылася ў Кракаве, валодала замежнымі мовамі. З маленства кожнае лета Людвіка праводзіла ў дзедавым фальварку Альхоўнікі (цяпер Сакольскі павет, Беластоцкае ваяводства), наведвала дзядоў у Гродне. Разам з бацькам аб'ездзіла Гродзеншчыну: бачыла вёскі, старажытныя замчышчы, ён вазіў дачку на Каложу, катаў па Нёмане. А калі яны вярталіся дадому, прасіў Людвіку апісаць іх вандровкі. Да таго ж Антон Сівіцкі збіраў хатнюю бібліятэку, знаёміў дачку з творами любімых пісьменнікаў. Так і ўзгадаваў у душы дзяўчынку любоў да беларускай зямлі, яе прыроды, роднай мовы і літаратуры.

Калі дзяўчына вучылася ў прыватнай Гандлёвай школе ў Кіеве, там у рукапісным часопісе “Подснежник” апублікавала першыя спробы п'яра. Пасля смерці бацькі Людвіка з маці вярнулася ў Гродна, у 1909-м паступіла там у прыватную жаночую гімназію. Актыўна ўдзельнічала ў рабоце Гродзенскага гуртка беларускай моладзі. Пасля гімназіі паехала ў Варшаву, дзе ў 1914-м скончыла 10-месячныя курсы “Агародніцтва, садоўніцтва і пчалярства” і 6-тыднёвыя санітарныя курсы. Пад час Першай сусветнай вайны апынулася ў Мінску. Разам з Максімам Багдановічам

працавала ў камітэце Таварыства помачы ахвярам вайны. Мінскі аддзел таварыства адкрыў дзіцячы прытулак у раёне Камароўкі і Залатоў Горкі, начлежныя прытулкі для ўцекачоў, дзве бясплатныя і адну платную сталуюкі пад назваю “Беларуская хатка” — гэта быў адначасова і клуб беларускай інтэлігенцыі.

Тады ж знаёмілася з многімі беларускімі дзеячамі: Змітраком Бяду-

Мастак І. Пратасеня і карціна “Максім Багдановіч і Зоська Верас у Мінску. 1916 год”

лем і яго сёстрамі, з Ядвігіным Ш. і ягонай дачкой Вандай, з Уладзіславам Галубком, Аркадзем Смолічам, Усеваладам Фальскім і іншымі.

Карыстацца псеўданімам Людвіка пачала ў Мінску. Неяк зайшла ў рэдакцыю “Вольнай Беларусі”, паспрачалася з Бядулем, што зможа напісаць твор адразу, без пап'равак. І хуценька на паперу пачала запісаць верш “Нёман”: “Праз акопы і рады штыхоў...” Падпісалася: “Зоська Верас”. Зоська, дарэчы, гэта яе другое імя, верас — расліна, якую яна вельмі любіла. А якраз напярэдадні сын Ядвігіна Ш. прывёз Людвіцы з Карпілаўкі рана зацвіўшы верас. У 1917-м Людвіка Сівіцкая ўдзельнічала ў з'ездзе беларускіх арганізацый, працавала

сакратаром Беларускага нацкамітэта, сакратаром Беларускай сацыялістычнай грамады (БСГ), было і шмат іншай працы. А калі ў 1922 годзе памёр дзед Людвікі, сям'я прадала фальварак Альхоўнікі і пераехала ў Вільню. Там пісьменніца працавала ў Беларускай сялянска-работніцкай грамадзе, выконваючы мноства абавязкаў, звязаных з выпускам і рассылкай газет, арганізавала выпуск беларускага календара на 1926 год: з таго часу яны рэгулярна выдаваліся ў Заходняй Беларусі. А ў 1924-м выходзіць “Беларуска-польска-расейска-лацінскі баганічны слоўнік”, які Людвіка Сівіцкая пачала складаць яшчэ ў 1912 годзе ў Альхоўніках, ставячы на першае месца назвы па-беларус-

ку. Падрыхтавала і кніжку “Мядовыя раслінкі”, ды, на жаль, грошай на выданне не знайшліся, рукапіс недзе згінў.

Хацелася Зосьцы Верас выдаваць і дзіцячы часопіс, і пры падтрымцы Пасольскага клуба, асабіста А. Уласава мара ў 1927-м здзейснілася. Тыраж “Заранкі” быў каля 200 экзэмпляраў. Дзеці, бывала, сталіся аплаціць падпіску з уласных заробкаў. А каб выдаваць часопіс, патрэбна было сабраць 200 злотых. “Заранка” праіснавала да 1931 года. Пісьменніца яшчэ заснавала і выдавала часопіс “Пралескі” (1934-35). Працавала і як перакладчыца: для дзіцячага тэатра пераставяла шэраг п'ес з украінскай і рускай моваў. Цікавай і плённай была яе праца па падтрымцы пчалярства: у 1928 годзе стварыла кааператыўнае таварыства “Пчала”, сувязь з пчалярамі была праз пошту і штомесячнік “Саха”, дзе з часам пад рэдакцыяй Зоські Верас запрацаваў “Пчалярскі раздзел”. Прыходзіла шмат лістоў, і ў 1934-м выходзіць часопіс “Беларуская борць”. Ён праіснаваў амаль пяць год за кошт падпіскі, усё рабілася на грамадскіх пачатках.

Потым была вайна, цяжкі пасляваенны час. А з 60-х Зоська Верас уключылася ў літаратурнае жыццё Беларусі. Да яе спачатку завітаў Арсен Ліс: збіраў матэрыялы для дысертацыі. Пасля ў яе “Лясной

хатцы” бывалі ў гасцях многія пісьменнікі, навукоўцы, журналісты, студэнты. Яна друкавала ўспаміны пра Максіма Багдановіча “Пяць месяцаў у Менску”, Г. Леўчыка, Ядвігіна Ш., У. Галубка і іншых. Вяла перапіску, давала інтэрв'ю, адстойвала гістарычную праўду. Дасталося ад яе, напрыклад, Змітраку Бядулю за “непраўдзівыя” ўспаміны пра М. Багдановіча, Алегу Лойку за недакладныя вобразы пісьменнікаў у кнізе “Як агонь, як вада”, Мікалаю Шашкевічу ды іншым. У 1982 годзе Людвіку Антонаўну прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. Настойліва сцэ і клопат у справе надання ёй такога статусу праявілі і калегі па п'яры. У прыватнасці, далі рэкамендацыі У. Караткевіч, А. Мальдзіс, А. Ліс, падтрымліваю справу Н. Гілевіч. А ў 1985-м выдавецтва “Юнацтва” выпусціла зборнік Зоські Верас “Каласкі”: там вершы, апавяданні, абразкі. У канцы 80-х вакол Зоські Верас гуртавалася беларуская інтэлігенцыя Вільнюса. У 1988-м яны разам з зяцем Лявонам, сынам Антона Луцкевіча, утварылі клуб “Сябрына”, а 4 лютага 1989 года было заснавана і Таварыства беларускай культуры ў Літве. Уладзімір Караткевіч, звяртаючыся да Зоські Верас у перапіску, называў яе “паважаны наш батанічны бог”. А ўнук пісьменніцы, Вячаслаў Войцік, стаў батанікам і прыродазнаўцам.

Яна пражыла 99 гадоў, памерла 8 кастрычніка 1991-га. Пахавана Зоська Верас на Панарскіх могілках у Вільнюсе, побач з магіламі маці, мужа і сына.

Анэла Азарнская, супрацоўніца Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

РОД

Рамантык, улюбёны ў архівы

Вядомы расійскі гісторык, ураджэнец Масквы Станіслаў Думін быў вучнем знакамітага гісторыка-беларуса Міколы Улашчыка. А сам ён нядаўна дзякуючы пошукам у архівах дакапаўся і да беларускіх радаводных каранёў свайго бацькі.

Іван Ждановіч

Народжаны ў сям'і патомных вайскоўцаў (бацька быў падпалкоўнікам авіяцыі), Станіслаў Думін з дзяцінства марыў стаць гісторыкам. І ў школе захапляўся генеалогіяй і геральдыкай. У звестках пра яго ў інтэрнэце — сціплы запіс: у 1975-м закончыў гістфак МДУ імя М. В. Ламаносава. А нядаўна ў рэдакцыю Станіслаў Уладзіміравіч паведаміў: адным з яго педагогаў у аспірантуры Маскоўскага дзяржуніверсітэта быў Мікола Улашчык. Вялікі чалавек! Ураджэнец вёскі Віцкаўшчына Мінскага павета, прайшоў праз чатыры арышты і сталінскія лагеры — і ўсё ж адбыўся як асоба: стаў доктарам навук, вядучым спецыялістам па гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Ён жыў і выкладаў у Маскве, а пахаваны на Чыжоўскіх могілках у Мінску. Бліжэй да продкаў... І на

надмагільным камені яго высечаны знакамітыя радкі з купалаўскага верша: “Мне сняцца сны аб Беларусі...”

Пашанцавала Думіну! Урываў з яго электроннага пісьма: “Паступіў у 1977 годзе ў аспірантуру на той жа кафедры, пашчасціла стаць вучнем М. М. Улашчыка, больш грунтоўна заняцца крыніцазнаўствам (у прыватнасці, Літоўскай метрыкай). У 1981 годзе я абараніў кандыдацкую дысертацыю пра Смаленшчыну ў складзе ВКЛ (1611—1654). Увогуле ў мяне шмат публікацый па ВКЛ, ёсць нататка пра мяне і ў Энцыклапедыі гісторыі Беларусі”. Даследчык і цяпер “займаецца татарамі”: гісторыяй, генеалогіяй і геральдыкай сваіх продкаў ды іншых татарскіх родаў ВКЛ. А яшчэ генеалогіяй і геральдыкай расійскага, польскага, грузінскага і іншага дваранства “ды многімі іншымі сюжэтамі.”

Ды ўсё ж як вучоны-генеалог, вядучы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага гістарычнага музея, прэзідэнт Расійскай генеалагічнай федэрацыі, Генеральны Сакратар Міжнароднай акадэміі генеалогіі і член Геральдычнага савета пры Прэзідэнце Расійскай Федэрацыі Станіслаў Думін адшукаў беларускія карані па бацьку? Старонка гісторыі адкрылася карыфею архіваў год таму. Пачалося ўсё з аднаго сямейнага дакумента. Праўда, і раней генны аналіз крыві, прызнаўся даследчык, “нечакана паказаў на сувязь з гэтым рэгіёнам”. А цяпер і дакумент аб паходжанні прадзеда ўсё паставіў на свае месцы. Аказалася: і род бацькі, як і род маці, мае карані ў вёсцы Некрашы Гродзенскага раёна. Яшчэ цытата з пісьма ў рэдакцыю: “Дарэчы, моцна падзраю, што і продкі бабулі па маці, Яўгеніі Пятроўны Альковіч, яны ж Альховічы, былі таксама “тутэй-

шыя” палякі. Гэта значыць, цяпер, калі вы пытаецеся, што мяне звязвае з Беларуссю, — магу адказаць: атрымліваецца, амаль усё”.

Сёння Нацыянальная бібліятэка Беларусі мае ў сваіх зборах салідны том “Літоўскія татары ў гісторыі і культуры”, выдадзены па-літоўску і па-руску ў Каўнасе. Гэта плён працы Станіслава Думіна і яго калег Галіма Сітдыкава і Адаса Якубаўскаса. Ад імя аўтара кнігу перадаў нядаўна “на гістарычную Бацькаўшчыну” аднаго з аўтараў (а можа і не аднаго!) даследчык радаводаў, пісьменнік і мецэнат Анатоль Статкевіч-Чабаганавіч. Увогуле ж Станіслаў Думін апублікаваў звыш 800 работ, у тым ліку некаторыя і па-беларуску. У 1993 годзе ў Мінску пабачыла свет кніга Станіслава Думіна і Ібрагіма Канапацкага “Беларускія татары: мінулае і сучаснасць”.

У сямейным архіве даследчыка

Станіслаў Думін — наш сучасны

ёсць метрыка дзеда па маці: Аляксандр Мустаф'евіч Мухля, яна “выдадзена з Ляхавіцкай саборнай мячэці”. (Магчыма, тыя Ляхавічы — цяпер райцэнтр у Брэсцкай вобласці? — Аўт.). А нарадзіўся ён “з законнашлюбных бацькоў шляхціян магаметан Мустафы (Стэфана) і Фацьмы з Варановічаў Мухляў”. Станіслаў Уладзіміравіч ужо больш за 35 год працуе ў архівах Мінска і Гродна, “аб продках па бацьку звесткі знайшліся ў Гродне (з 1811 года) і ў Вільні (1789). Увогуле, архіўны пошук — занятак вельмі рамантычны, атрымліваю шмат эмоцый: шукаеш, знаходзіш...”

ПРА ШТО СЛОВА ГАВОРЫЦЬ

Урадзіла, намалацілі — пара павесяліцца!

Восенню, як правіла, пажынаюць плады, навідавоку плён летняй працы. Як папрацавалі, такі і ўраджай. У народзе наконт гэтага яшчэ кажуць: калі добра ўзарэш, то і ўраджай збярэш. Такім чынам, зладзім дажынку, толькі з моўным ухілам.

Назоўнік **дажынка** адносяць да самабытнай, безэквівалентнай беларускай лексікі. Гэта значыць: у іншых мовах дакладна такога слова няма, а яго сэнс перадаецца словазлучэннямі або фразамі. Так, па-руску гэта “окончание жатвы”, “угощение соседей и жней по случаю окончания жатвы”. На Беларусі здаўна па заканчэнні жніва ладзяць свята.

Жніво, жніва, жнітво — так у розных кутках Беларусі называюць, відаць, самы адказны перыяд у земляробчым календары. Той жа корань мае і назва апошняга месяца лета — **жнівень**, якая замацавалася ў беларускай мове ў 10-х гадах XX стагоддзя. Цікава, што ў рускай мове ёсць назоўнік **жневень**, які ўжываецца са значэннем “іржышча”.

Самы плодны месяц мінуў, і нам цяпер важна па-гаспадарску выкарыстаць вынікі працы, плён. Дарэчы, у беларускай мове **плён** — гэта тое, што вырашчана: садавіна, гародніна, зерне. Адным словам, сінонім да **ўраджай**. Калі ж заглябіцца ў гісторыю, то выяўляюцца цікавыя факты. Так, у назоўнікаў **плён** і **палон** (са значэннем “няволя”) агульны праславянскі корань *reľpъ, *roľpъ, што яскраў і абазначаў і прыбытак з хлебнага поля, і з поля бітвы. Увогуле ж, сягаюць карані слова **плён** у індаеўрапейскую эпоху. Пра гэта сведчыць наяўнасць у неславянскіх, але мовах, што ад-

Як малацілі снапы цапамі? На “Дажынках” у Круглянскім раёне Магілёўшчыны на тую дзею цікава паглядзець...

носяцца да індаеўрапейскай сям’і, падобных па гучанні і значэнні назоўнікаў. Вось, напрыклад, у мове нашых суседзяў літоўцаў ёсць слова *reľpas*, якое абазначае даход, прыбытак — той жа **плён**.

Так што **плённы** — гэта ўраджайны, а **плодны**, паводле слоўніка Івана Насовіча, азначае: урадлівы. Адпаведна, **плоднасць** — урадлівасць. **Плод**, як і **плён**, дарэчы, вельмі старажытнае слова, яго індаеўрапейскі корань меў

такія значэнні: “напаўняць”, “нараджаць”. **Нараджаць**, **радзіць** азначае ў тым ліку і “даваць багаты ўраджай”. Дзеясловы маюць корань **-род-** (варыянты **-радж-**, **-радз-**). І назоўнік **род** ужываецца як сінонім да **ўраджай**, напрыклад, у выразе: “Дай, Божа, на жытычко род”.

З жыта мелюць муку. Цікава, што мука са змешанага збожжа, паводле слоўніка Івана Насовіча, называецца па-беларуску **молат**.

Гэты назоўнік — ад праславянскага *molto, што ўзыходзіць да дзеяслова, аналагічнага сучаснаму **малоць**.

Своеасаблівы сельскагаспадарча-моўны экскурс засведчыў, што кожнае слова, звязанае са жнівом, у беларускай мове мае даўнюю гісторыю і можа шмат расказаць пра жыццё і традыцыі нашых продкаў.

Падрыхтавала
Вераніка Бандаровіч

НАРОДНЫ КАЛЯНДАР

Уздзвіжанне лета замыкае

Рэгіна Гамзовіч

Другая палова верасня вызначаецца на Беларусі няўстойлівым надвор’ем, вятрамі. Спяшаліся вяскоўцы сабраць ураджай з агародаў, лён з поля.

19 верасня — прысвятак Міхайла, пра які кажуць: “Міхал з поля спіхаў”.

21 верасня — Багач (Багатуха, Гаспोजка Багатая, Другая Прачыста, Другая Спажа, Зельная — у розных рэгіёнах розныя назвы) — старажытнае свята ўраджаю, звязанае з заканчэннем уборкі збожжа. Багачом называлі не толькі свята, а і кошык з жытам, у якое ўстаўлялі свечку. Гэты кошык або севалку насілі на свята ў кожную хату і адрыву — для дабрабыту. Зерне ў гэты кошык збіралі ад кожнай хаты з першага зажыначнага снапа, а свечкі рабілі, спяваючы дажыначныя песні. У некаторых рэгіёнах на Багача да ўсходу сонца гаспадар засяваў ніву жытам, асвечаным яшчэ на Першую Прачыстую. Кажуць: “Прышоў Багач — кідай рагач, бяры сявеньку, сей памаленьку”.

На Віленшчыне з зерня новага ўраджаю пяклі вялікі каравай, таму тут свята Багач называецца Гаспोजка Багатая. Перад Прачыстай на поўначы Беларусі буслы збіраюцца ў вырай. А ў змей свой вырай: гадзюкі і вужы збіраюцца ў клубкі, каб схавацца на зіму ў норы. Існуе народная легенда пра цара вужоў, у якога на галаве залагая карона. Хоць і нельга ў гэты дзень хадзіць у лес, але калі раніцай упільнаваць, як грэюцца на сонцы гадзюкі або паўзуць ключом вужы, а папераду іхні цар, ды ўдарыць па ім, шапіць рожкі і збегчы, то яго карона дапаможа адчыняць усе замкі. Лічыцца, што ў гэты дзень “здзвігаецца” ўсё ў прыродзе, а ключык ад лета шыязя галачка за мора панесла.

ТАЛЕНТЫ

Не ўсе песні яшчэ спеты

Гэтыя бабулі і не ўяўляюць сваё жыццё без творчасці

Пятро Лодкін

Вёска Ананчыцы — на памежжы Мінскай і Гомельскай абласцей. Нехта падумае: глуш, вакол лясы ды балоты, але мясцовыя жыхары так не лічаць. Жыццё і тут мае свой непаўторны каларыт, прычым дзякуючы матчынай песні, якая аб’ядноўвае людзей.

Бабулі-пявунні — гонар вёскі. Яшчэ трыццаць гадоў таму яны бліскава выступалі на самых прэстыжных канцэртных пляцоўках Масквы і Кракава, Вільнюса і Любліна. І на ўсесаюзнай студыі грамазапісу “Мелодія” выйшла

пласцінка з аўтэнтычнымі песнямі ў іх выкананні. “Неяк падлічылі: у нашым рэпертуары больш за 300 песень, — адзначае Вольга Страленя, дырэктар мясцовага клуба, якая, дарэчы, і сабрала бабуль у спеўны гурт. — Ёсць песні радзільныя, вясельныя, жніўныя, ёсць грыбныя, лесавыя, а яшчэ жартоўныя, лірычныя, купальскія, троіцкія, калядныя... — на ўсе выпадкі жыцця! А на конкурсах, дзе давалася ўдзельнічаць, мы заўжды займалі першыя месцы, абыходзілі нават выхаванцаў кансерваторый. Куды ім да нас, мы ж народнае спяваем!”

Артысткі з Ананчыц спяваюць народныя песні

У 1981 годзе ананчыцкія бабулі на фестывалі ў Маскве прадстаўлялі Беларусь. Вольга Дзянісаўна са смехам прыгадвае, як пасялілі спявачак на розных паверхах у гасцініцы “Астанкіна”, і яна кожную з нумара за руку прыводзіла на рэпетыцыю — каб не заблудзіліся. Там жа ў бабуль і ўхажораў была процьма. Асабліва ўпадабалі іх артысты з Арменіі — частавалі лавашом,

гранатамі... Дарэчы, мужы-вяскоўцы не надта радаваліся, калі іх жонкі выбіраліся на гастролі. Раўнавалі... І не дзіва: “Мітрафанаўна наша асабліва, вельмі харызматычная, запальвае публіку, як кажуць, з паўабароту, — прадаўжае Вольга Страленя. — Кожную песню душой пражывае, рухавая, прытанцоўвае ўвесь час. На балалайцы грае, каму падміргне, з кім загаворыць... І ад кавалераў спасу няма! А кветак пасля канцэрту было больш, чым у каго. Многія хацелі з ёй пазнаёміцца”.

У 1990-х ананчыцкіх бабуль нават у Канаду запрашалі выступаць, ды грошай

на паездку не знайшлося. Справа былая, і спявачкі не шкадуюць, што за акіянам не пабывалі — дома іх таксама шануюць. Глядзіш на артыстак ды міжволі згаднеш “Еўрабачанне” і бурнаўскіх бабуль з Удмурціі. О, нашыя б там далі жару! “Спадабаліся нам спявачкі з расійскай глыбінкі. Хоць, мне здаецца, мы і лепш за іх спяваем”, — смеецца Роза Міхнавец, адна з вядучых спявачак ансамбля. І пранікнёна зацягвае ананчыцкага “Каваля”. Да яе далучаюцца і астатнія бабулі: “Выганяй, маці, Каваля з хаты, Бо каваль малады/ Хоча начаваці...”/